

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

«Система фінансової децентралізації в Україні»
(тема кваліфікаційної роботи бакалавра)

спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Студента (ки) Покутньої Юлії Віталіївни
(прізвище, ім'я, по батькові)

групи Фзт-81ш
(шифр групи)

Кваліфікаційна робота бакалавра містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело _____

(підпис)

Покутня Ю.В.

(ініціали та прізвище студента)

Керівник _____
(посада, науковий ступінь)

_____ (підпис)

Пригара І.О.

(ініціали, прізвище)

Суми 2022

АНОТАЦІЯ
кваліфікаційної роботи бакалавра
на тему:
«Система фінансової децентралізації в Україні»
(назва кваліфікаційної роботи)

Покутня Юлія Віталіївна

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

Мета вивчення: вивчати підсумки процесу децентралізації в Україні та визначити напрями покращення застосування та наповнення місцевого бюджету в умовах фінансової децентралізації на прикладі Степанівської об'єднаної регіональної громади (ОТГ).

Об'єкт дослідження – фінансові відносини, що у умовах децентралізації фінансових джерел, зокрема у процесі освіти та використання коштів знову ОТГ.

Предмет дослідження – процес децентралізації в Україні та місцевий бюджет Степанівської ОТГ як його складова.

Методи дослідження: підсумовування та теоретичне зіставлення, коефіцієнтний, структурно-логічний, аналітичний, а також системний огляд .

Структури роботи. У розділах роботи розроблено уявлення та зміст децентралізації, визначено її цілі, види, трактування, уявлення різними вченими та офіційним глосарієм веб-сайту про реформу. Досліджено хронологію формування законодавчої основи, яка стала основою для реалізації перетворення та розглянута основні бюджетоутворюючі джерела. Також розділи присвячено огляду Степанівської об'єднаної громади. Досліджено та проаналізовано надходження коштів, визначено найбільші бюджетоутворюючі платники податків громади. Розрахований індекс оподаткування за 2018-2020 роки, показники, що відповідають за продуктивність, збалансованість бюджету кварталів. Проаналізувати напрямки спрямування коштів та пріоритетні зони вкладення. Дати оцінку інновацій щодо удосконалення застосування коштів місцевого бюджету Степанівської ОТГ та виявлення додаткових джерел прибуткової бази.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри, д.е.н.,
проф.
_____ Лариса ГРИЦЕНКО
(підпис)
«11» квітня 2022 р.

ЗАВДАННЯ

до кваліфікаційної роботи бакалавра

Студент(-ка) групи Фзт-81ш інституту (центру) ШСумДУ
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Покутньої Юлії Віталіївни
(прізвище, ім'я, по батькові студента)

Тема роботи: «Система фінансової децентралізації в Україні»

Затверджено наказом по СумДУ № 24-ОД від «01» квітня 2022 р.

Термін здачі студентом завершеної роботи «16» червня 2022 р.

Вихідні дані до роботи: нормативні й законодавчі акти, матеріали статистичної звітності, інструкції та положення, матеріали монографій, періодичних видань, підручників і навчальних посібників, дані фінансової звітності суб'єктів господарювання, організацій та установ тощо.

1. **Зміст основної частини роботи:** Теоретичні основи процесу децентралізації. Аналіз формування об'єднаних територіальних громад в Україні. Методика формування спроможних територіальних громад. Механізм розрахунку показників фінансової стійкості місцевих бюджетів. Напрямки удосконалення проведення фінансової децентралізації в Україні (на прикладі Степанівської ОТГ). Оцінка та аналіз місцевого бюджету Степанівської ОТГ. Рекомендації щодо удосконалення формування та використання коштів місцевого бюджету Степанівського ОТГ.

Дата видачі завдання: «11» квітня 2022 р.

Керівник кваліфікаційної роботи: _____ Пригара І. О.
(підпис) (ініціали, прізвище)

Завдання прийнято до виконання «11» квітня 2022 р. _____ Покутня Ю.В.
(підпис) (ініціали, прізвище студента)

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ, УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, ОДИНИЦЬ, ТЕРМІНІВ	5
ВСТУП	6
1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОЦЕСУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	9
2. АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ	12
3. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ СПРОМОЖНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ	15
4. МЕХАНІЗМ РОЗРАХУНКУ ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	19
5.НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ СТЕПАНІВСЬКХ ОТГ).....	21
6. ОЦІНКА ТА АНАЛІЗ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ СТЕПАНІВСЬКОЇ ОТГ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ СТЕПАНІВСЬКОГО ОТГ).....	23
7. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ.....	26
ВИСНОВОК.....	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	30

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ, УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, ОДИНИЦЬ, ТЕРМІНІВ

ОТГ - Об'єднана територіальна громада .

УКР - Україна

ПДФО - Податок на дохід фізичних осіб

ЦНАП - Центр надання адміністративних послуг.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Утворення місцевого самоврядування виявилось одним з особливо важких та двоїстих завдань становлення сучасної державності в Україні. Для результативного вирішення питань місцевого значення необхідне забезпечення солідарності державної влади з одночасною самостійністю територіальних громад, відтак децентралізація як частина державної політики щодо регіонального покращення територій – одна з першочергових перетворень в Україні.

Децентралізація влади допомагає потроху та результативно вирішувати місцеві проблеми через розширення та зміцнення повноважень органів місцевого самоврядування з необхідними для їх реалізації джерелами. всі місцеві питання та нести за це відповідальність.

Тому особливої затребуваності набуває питання реалізації продуктивності фінансової децентралізації.

Мета дослідження – вивчати результати процесу децентралізації в Україні станом на початок 2020 року та визначити напрями покращення застосування та наповнення місцевого бюджету в умовах фінансової децентралізації на прикладі Степанівської об'єднаної регіональної громади(ОТГ).

Завдання дослідження:

- розглянути та розкрити сутність уявлення децентралізації та її процесу;
- проаналізувати законодавчу основу, що регулює процес децентралізації; виявити особливості утворення бюджетів ВТГ;
- оцінити інноваційний стан процесу утворення ВТГ в Україні;
- розглянути особливості та методологію утворення здатних територіальних громад;
- упорядкувати методичні підходи до розрахунку фінансової стабільності бюджетів місцевого рівня;
- здійснити аналіз надходження та застосування коштів бюджету

Степанівської ОТГ здійснити розрахунок показників, що визначають ефективність діяльності органів місцевого самоврядування Степанівської ОТГ.

Об'єкт вивчення – фінансові відносини, що у умовах децентралізації фінансових джерел, зокрема у процесі освіти та використання коштів знову ОТГ. Способи вивчення: підсумовування та теоретичне зіставлення, коефіцієнтний, структурно-логічний, аналітичний та системний огляд

Предмет вивчення – процес децентралізації в Україні та місцевий бюджет Степанівської ОТГ як його складова

Структури роботи. Дипломна робота містить три розділи. У першому з них опрацьовані уявлення та зміст децентралізації, визначено її цілі, види, розкрито питання децентралізації як основного напрямку перетворення місцевого самоврядування, визначено пояснення уявлення різними вченими та офіційним глосарієм сайту про реформу. Досліджено хронологію освіти законодавчої основи, яка стала основою для реалізації перетворення та розглянуто основні бюджетоутворюючі джерела.

У 2-му розділі проаналізовано інноваційний стан виконання перетворення по всій Україні, визначено кількість освічених ОТГ по областях, доходах універсального фонду та розрахунок на одного мешканця, наведено методичні аспекти утворення здатних громад, визначення попиту на бюджетному вирівнюванні бюджетів. 3-й розділ присвячений огляду об'єднаної громади Степанівської. Досліджено та проаналізовано надходження коштів до бюджету платників ПДФО, рентної плати, акцизного податку, місцевих зборів та неподаткових надходжень, визначено найбільші бюджетоутворюючі платники податків громади. Розрахований індекс оподаткування за 2018-2020 роки, коефіцієнти відповідають за результативність, збалансованість бюджету щокварталу. Визначено напрямки спрямування коштів та пріоритетні зони вкладення. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення застосування коштів місцевого бюджету Степанівської ОТГ та виявлення додаткових джерел прибуткової бази.

Фактологічну основу роботи становить бюджет Степанівської

об'єднаної громади 2018-2020 роки, пояснювальні записки до річних звітів Степанівської селищної ради за 2018-2019 роки, I-квартал 2020 року, періодичні видання, законодавчі акти тощо.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОЦЕСУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Українська спільнота потребує і тяжіє до змін. На сьогоднішній день наша держава перебуває в економічній кризі, яка формує величезну кількість проблемних завдань, вирішувати які потрібно в найкоротші терміни. Одним із етапів виходу із сформованої ситуації в країні є процес децентралізації, який удосконалює роботу університету влади, який найближче розміщений до народу. Органи місцевого самоврядування націлені на становлення власних територій, освіти інвестиційної привабливості громади, наповнення бюджетів, це підвищить рівень якості мешканців, забезпечить комфортні обставини набуття різновидних служб, адже вдосконалення невеликих адміністративно-територіальних одиниць напряму формує економічний розвиток країни загалом. У теоретичних дослідженнях уявлення «децентралізація» розглядається багатосторонньо, але при трактуванні практично всі вчені погоджуються, що це переведення певних процесів від вищих органів у нижчі за ярусом.

TheFreeDictionary пояснює децентралізацію подальшим чином: процес перерозподілу адміністративних повноважень та функцій центрального органу між органами місцевого рівня. Тобто, місцеве самоврядування отримує можливість вирішувати труднощі самостійно та особливо результативно спрямовувати кошти при обліку місцевих особливостей соціальних переваг у межах, встановлених законодавством та під відповідальність уповноважених посадових осіб.

Гнідюк І.В. зазначає, що сам собою процес децентралізації розширює правничий та повноваження місцевого самоврядування прийняття і виконання своїх рішень. Автор доводить у своїй роботі, що для реалізації ефективної децентралізації потрібні суттєві фінансові джерела, що дозволяють отримувати якісні послуги по всій території держави, тому розвиток адміністративних можливостей органів влади у пошуках збільшення джерел бюджетів сприятиме вирівнюванню тутешньої нерівності [2]. На нашу думку, у такій тезі розподілі влади важливо визначити той найкращий рівень

повноважень для будь-якого рівня управління, щоб передати наближеному до суспільства органу місцевого значення відповідні права, обов'язки, джерела для виконання потреб, створити належні фінансові, фізичні та організаційні обставини.

У вивченні Бориславської О. використано сукупний підхід і досить точно сказано, що децентралізація влади в країні допомагає прогресувати демократії, оскільки розширюється вплив об'єднаних регіональних громад, громадськості, соціальних організацій у справах громадського значення. Держава демократичного рівня завжди зацікавлена у залученні соціуму до виконання громадських функцій управління задоволення різних інтересів будь-якої людини і суспільства повністю, а влада народу краще справляється з сучасними викликами [3].

Особливо широке уявлення децентралізації влади відображено в офіційному глосарії веб-сайту «Децентралізація», а саме передача адміністративних і політичних повноважень, спільно з фінансами на найближчий до людей рівень, де їх реалізація відбудеться особливо результативно та встановлення контролю за законністю дій реалізації органів місцевого самоврядування [1].

З цих визначень можна дійти невтішного висновку, що мета перетворення полягає у допомозі і розробці відповідних умов місцевого самоврядування їхнього незалежного вирішення проблемних завдань, що стосуються їх територій. Вирізняють різні види децентралізації, всі вони взаємопов'язані і доповнюють один одного, але кожен вид має певні знаки, обставини, специфічні характеристики та результати утилітарної реалізації.

Терміни поділу функцій досить тісно пов'язані одне одному і підтверджують загальне судження вчених, що це реорганізація влади, що передбачає освіту відповідальності за скоєні дії усім рівням управління. Однією з особливо розглянутих різновидів децентралізації є фінансова чи ще застосовують значення «фіскальне», яке переважно використовується у країнах Т. Харт і Б. Велхам відзначають, що сутність уявлення полягає у пошуку відповідного рівноваги між державним наглядом і місцевим

самостійністю. Глосарій веб-сайту «Децентралізація» підтверджує, що цей процес делегування повноважень з метою збільшення соціально-економічного покращення територій висвітлюється у можливості місцевої влади самостійно та фінансово незалежно встановлювати податкові поштовхи для організацій та визначати розміри ставок місцевих податків [1].

Таблиця 1.1 - Класифікацію видів децентралізації.

Ознака	Вид децентралізації	Коротка характеристика
За розподілом функцій	Політична	полягає у делегуванні політичної влади до місцевої, створення політично-правових елементів відносин громади і держави;
	Адміністративна	створення на місцях органів влади та передача їм повноважень приймати рішення, які спрямовані на виконання суспільних потреб;
	Фінансова або фінансова	процес розподілу фінансових ресурсів та відповідальності за їх раціональне використання, які перебувають у власності громади, право самостійно встановлювати ставки місцевих податків, формувати структуру видатків

Отже, фінансова складова є ключовим елементом процесу, що відбувається в Україні.

Можна зробити висновок, що фінансова децентралізація – це процес поділу відповідальності, повноважень та коштів, необхідних їм реалізації між різними рівнями влади.

Реорганізація децентралізації діє з двох тисяч чотирнадцятого року ключовою метою [3]:

1. формування влади, яке функціонуватиме результативно, для цього потрібно розмежувати повноваження між рівнями влади з відповідними фінансовими, матеріальними обставинами;
2. надати надання добротних служб, що дає можливість кожному члену громади реалізувати особисті інтереси та потреби;
3. зробити умови для рівномірного покращення всіх регіонів України та підвищити їх конкурентоспроможність.

Основні переваги застосування перетворення полягають у фінансовій самостійності, зростанні кваліфікації органів місцевого самоврядування, сприянні макроекономічної стабілізації, але одночасно і з ускладненням узгоджувати місцеві потреби з макроекономічними.

Отже, відстежуємо, що згадані вище види децентралізації є самостійними поняттями, але одноразово взаємодіють між собою і повторюються. Децентралізація є важким процесом, що впливає на всі сфери життя та дозволяє запровадженням програмам, наданням служб належним чином відповідати місцевим потребам та надати спроможність та самостійність місцевих громад.

2. АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

Необхідність децентралізації влади в Україні виникла спільно зі створенням української державності. Кабінет Міністрів України та Верховна Рада України вживають різних заходів щодо впровадження децентралізації,

реорганізація якої в Україні працює протягом шести років. Велике значення для місцевого самоврядування як в усьому світі, так і для України, має положення Європейська Хартія (далі-Хартія), саме пропозиції щодо внесення змін до Конституції України стали першим кроком до саморозвитку громад, то ж одна тисяча дев'ятсот дев'яносто сьомого року відбулася ратифікація документа, а законодавча основа та основа для впровадження перетворення почали створюватись лише у дві тисячі чотирнадцятому році [6].

Основна мета Хартії – становлення та фінансове зміцнення місцевого самоврядування. У преамбулі документа помічено, що «органи місцевого самоврядування одна із основних основ будь-якого демократичного режиму», а головний спосіб режиму – це право будь-якого громадянина брати участь у управлінні справами державного рівня. У статтях положення помічено, що місцева влада має право здійснювати управління частиною публічних справ, визначати та формувати самостійно адміністративну схему для результативного управління в межах громади, обсяг ресурсів має відповідати отриманим повноваженням, частина надходжень має формуватися за рахунок місцевих податків, ставки яких можна встановлювати на зборах депутатів (сесіях) у межах закону, спрямування доходів має здійснюватися згідно з програмою соціально-економічного розвитку території та під відповідальність влади. Завдяки Хартії, суть якої полягає у застосуванні правила субсидіарності, адміністративно-регіональні одиниці отримали здатність здійснювати управління їх функціями на користь соціуму [6].

На самому початку дві тисячі чотирнадцятого року було внесено видовидозміни до Закону України «Про місцеве самоврядування», прийнято Доктрину перетворення місцевого самоврядування та територіальної організації влади, прийнято закони, про співпрацю територіальних громад та їх добровільного об'єднання, внесено зміни до Бюджетного та Податкового кодексу. Основними документами регулювання питань місцевих бюджетів, комплекс застосування цих заходів дозволивши реформі раціоналізувати . Нові об'єднані територіальні громади (далі – ОТГ) утворюються відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання громад» та дотримання тез,

зображених на рисунку 1.1 [7].

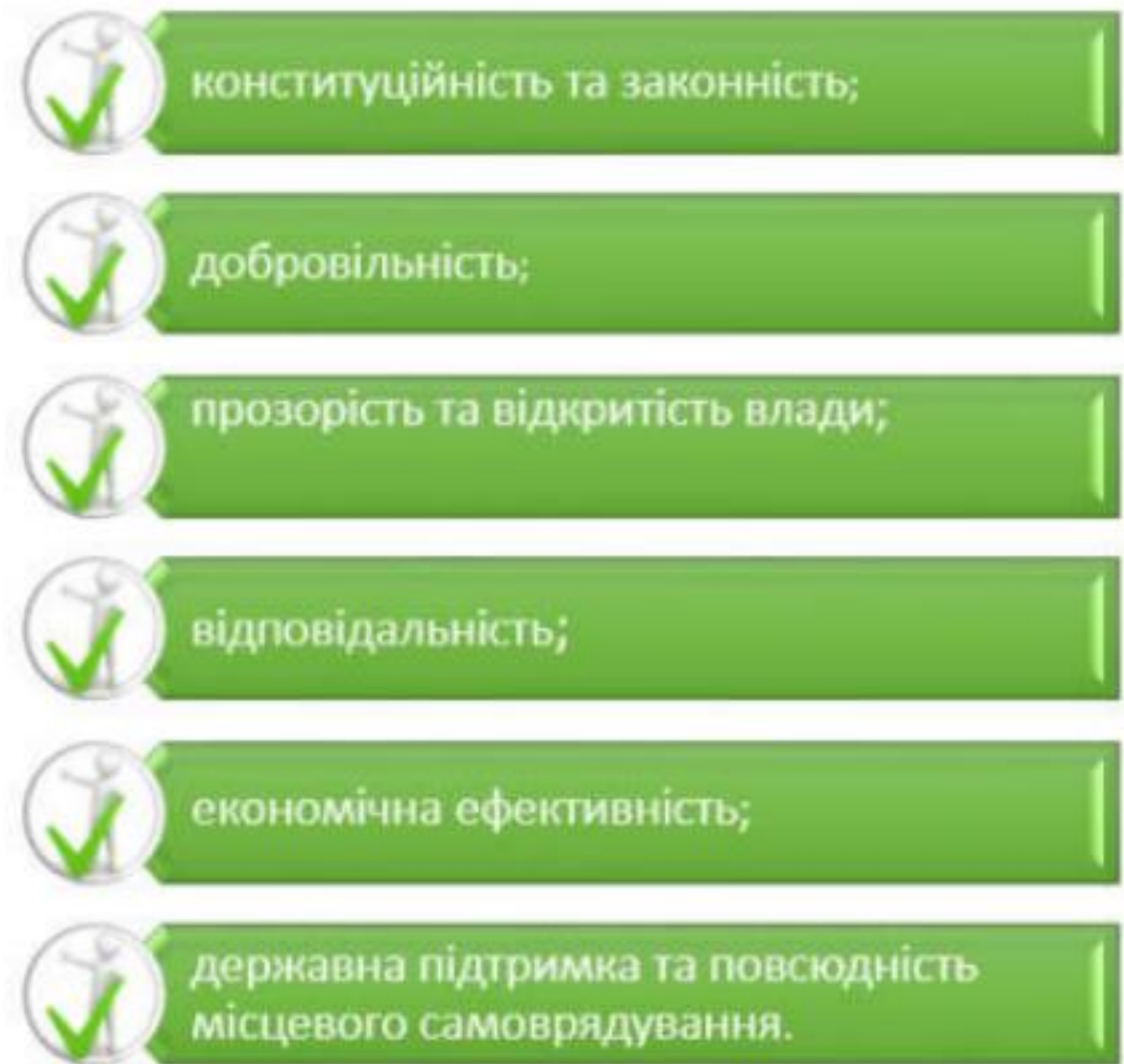

Рис.1.1. Принципи утворення ОТГ

Законодавча основа на сьогоднішній день зробила стійку правову основу для реалізації перетворення, необхідних механізмів та правових обставин для об'єднання заможних регіональних громад, в умовах удосконалення децентралізації вноситимуться видозміни та впроваджуватися нові законодавчі акти для покращення та вдосконалення процесу.

3. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ СПРОМОЖНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

Вільям Дудлей у своїх працях «Ukraine's Decentralization Reform» зазначає, що у 2014 Україна на папері була вже щодо фінансово децентралізованою країною за європейськими еталонами, приблизно двадцять чотири відсотки всіх прибутків держави припадало на доходи місцевого керівництва, тоді як середній показник по країнах Союзу тримався на рівні тридцяти трьох відсотків. Втім, така цифра не є справжнім зображенням рівня децентралізації в країні, адже податки, що стягувалися на тутешньому рівні, були направлені в центральний уряд, який після цього перерозподіляв їх і направляв назад, де витрати на охорону здоров'я та освіту залишали в районі або області, а залишок обмежених джерел повертався на села, селища, і цих коштів вистачало лише з оплати комунальних служб чи обслуговування місцевої інфраструктури у кращих випадках [8].

На рисунку 1.2 зображено норматив зарахування доходів до бюджету ОТГ в 2019 році.

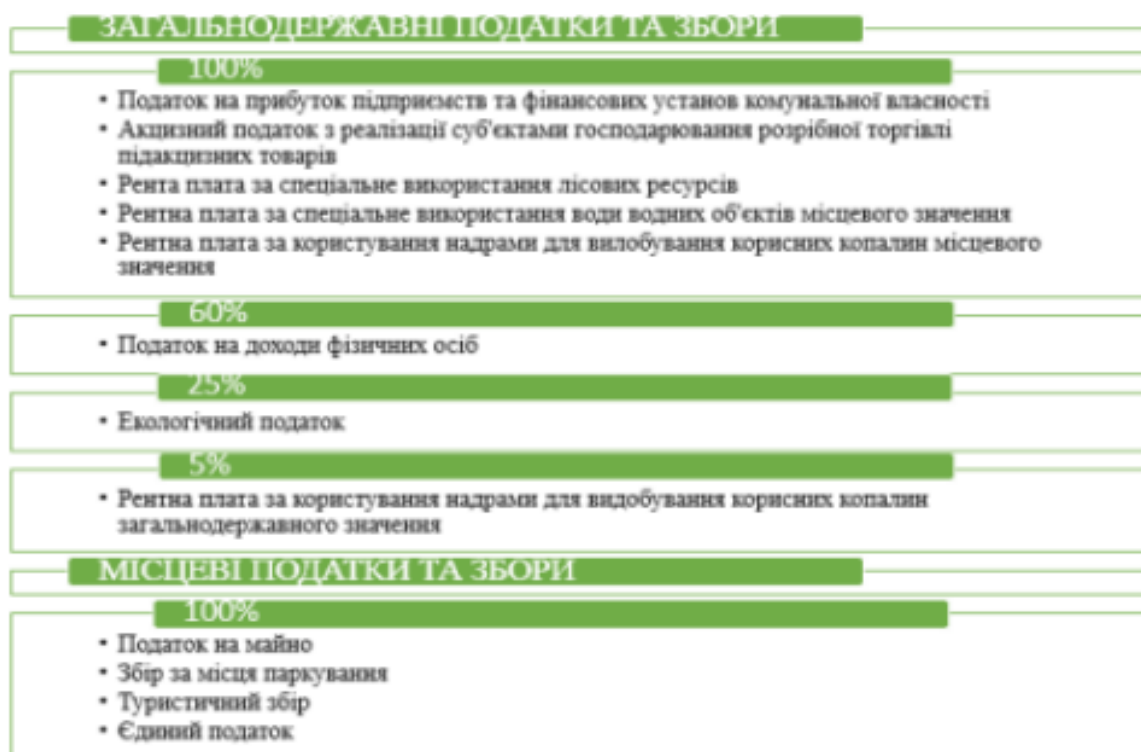

Рис.3.1. Норматив зарахування доходів до бюджетів ОТГ

Ризик впровадження децентралізації полягав у тому, що бюджети місцевих громад можуть не впоратися з виконанням делегованих повноважень та власних, тому було розширено список податків, за рахунок яких і відбудеться наповнення бюджетів. такі як акцизний та податок на виручку підприємств, а ось ПДФО спрямовується у розмірі шістдесят відсотків.

Органи державної влади також забезпечують наповнення місцевих бюджетів рахунок [9]:

1. освітньої та медичної субвенцій (кошти спрямовуються на заробітну плату та нарахування на неї педагогічному, медичному персоналу);
2. кошти на план «Нова українська школа», що мають цільове призначення, облаштування та отримання дидактичних матеріалів для учнів;
3. трансферти на соціально-економічне становлення та інфраструктуру,
4. базова дотація (механізм вирівнювання відбувається у разі менш нормованого значення 0.9 індексу податкової здатності громади);
5. виділення коштів на плани, пов'язані із становленням та капітальним ремонтом закладів громад через Державний фонд територіального покращення.

Але також буває ситуація, коли місцеві громади досить податкові, це означає, що індекс має значення більше норми 1.1, то тоді відбувається процес реверсної дотації, а тутешні бюджети заповнюють державний, шляхом відшкодування 1/2 суми від перевищення.

Отже, для того щоб місцевим органам влади самостійно виконувати всі завдання, які на них покладені, їм необхідно мати вірні джерела надходжень, створювати витрати так, щоб місцеві жителі знали, за що вони заповнюють бюджет тієї чи іншої громади, тому вони повинні отримувати вигоду від місцевих суспільних благ.

Щоб проаналізувати відомості національного проекту було взято дані «Децентралізація» та Моніторингу процесу реформи [11].

Станом на травень 2020 року в Україні функціонує 44 ОТГ з адміністративним центром у містах обласного значення (далі МОЗ), створених

з 133 рад та 982 ОТГ, які були створені з 4487 рад, з них 564 сільських, 262 селищних та 156 міських ОТГ, ще додатково 49 об'єднаних територіальних громад очікують рішення про перші місцеві вибори [11].

Рис. 3.2. Формування об'єднаних територіальних громад

Ризик впровадження децентралізованого бюджету Найбільше значення відстежується у дві тисячі сімнадцятому році, причому з двох тисяч п'ятнадцяти років спостерігалася динаміка зростання, а в дві тисячі вісімнадцятому році показник зменшився на сто п'ятдесят дев'ять ОТГ. становив сто сорок об'єднаних громад на рік. Середня кількість порад, що об'єдналися в один ОТГ - 4.5. Як видно з малюнка особливо сформовано сільських ОТГ, найменше – міських, у дві тисячі двадцятому році відбулося об'єднання лише однієї міської у Закарпатській області, до складу якої увійшли вісім рад.

Загалом, люди вірять у дію перетворення, але ще є шість тисяч двісті шістдесят три поради, які відкладають момент об'єднання, тому можливо з часом, коли буде видно реальні результати вже сформованих громад, інші також будуть тяжіти до цього.

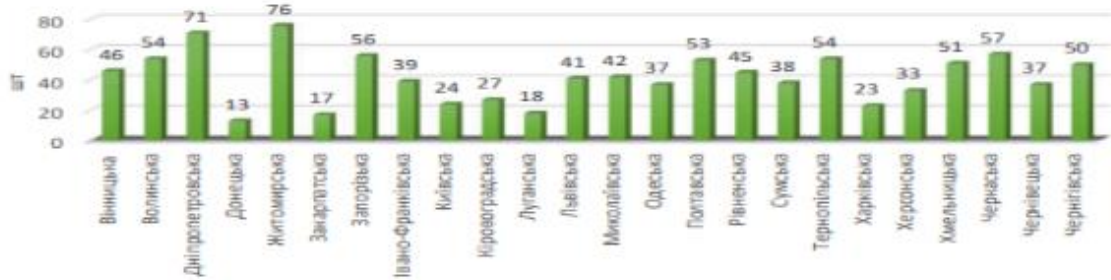

Рис.3.3 Рейтинг областей сформованих ОТГ, 2020 рік

За даними малюнка 2.2 відстежуємо, що Житомирська область має найбільшу кількість об'єднаних громад, а саме 76, Дніпропетровська – 71, Черкаська – 57, Запорізька – 56, Сумська область має 37 громад, що за наймом заохочуваних областей, це Донецька, Закарпатська, Харківська, Київська та ін. Оскільки процес децентралізації є добровільним, то звідси виходить той факт, що більш розвинені території не поспішають виходити з тієї зони зручності, до якої вони звикли.

Рис.3.4. Доходи загального фонду місцевих бюджетів на 1 мешканця протягом 2016-2019 років

Через війну виконання перетворення збільшилися доходи, малюнку 2.3 представлені індивідуальні доходи бюджетів об'єднаних громад. У законодавстві не визначено це подання, але вченими допускається, що це надходження, що громади можуть самостійно заробити без державної допомоги, трансфертів. До них складу включаються: податки місцеві та частина податків, які були розглянуті в першому розділі нашої роботи,

неподаткові, наприклад, плата за оренди, штрафи та інші надходження, такі як філантропічні вклади, цільові фонди.

4. МЕХАНІЗМ РОЗРАХУНКУ ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

У чинному законодавстві дві тисячі п'ятнадцятого року було затверджено постановою 08 квітня №214 «Методологію освіти багатих регіональних громад». Основа цього документа полягає у розробці перспективного плану території та формуванні механізму виробництва дієздатної громади [13].

Термін «заможна регіональна громада» визначають як громаду добровільно прагне об'єднатися з іншими регіональними громадами, що знаходяться поруч, здатна вирішувати за допомогою місцевих джерел наповнення бюджету та кваліфікованих кадрових джерел питання місцевого значення на користь мешканців такої громади [13].

З європейської навички був узятий той факт, що наділення правом та ресурсами кожен вже зроблену громаду, не розумно, адже суттєві кошти будуть витрачатися на утримання агрегату управління, а от у разі об'єднання кількох територій скоротяться ці витрати, адже такий агрегат залишиться лише один і буде найбільш перспективною з громад. Зрозуміло, що така освіта не може бути сформована, наприклад, сільською радою із Запорізького району та селищною з ІваноФранківським, адже за даною Методикою враховуються дистанція від центру громади до найдалшого села/селища і має бути не більше 25 км.

Процес децентралізації починається з розробки перспективного плану територій – це документ, що охоплює всі поради областей, які передбачені в об'єднання, що підтверджує паспортом заможну громаду, за певною формою, ефективність забезпечення економічного зростання.

Такий план є баченням держави базового регіонального устрою, її формують державні обласні адміністрації разом із представниками місцевих

рад, схвалюють обласні ради та заявляє Кабінет міністрів. Технологія передбачає наступні функціонування виробництва гідної общини [16]:

1. виявлення адміністративних центрів багатих рад і дистанцій необхідно здолати до них;
2. утворення списку громад, які можна зарахувати до заможним;
3. розрахунок рівня можливості таких груп .

До уваги беруться такі критерії, як розвинена інфраструктура, кількість закладів освітнього спрямування, присутність для надання різновидних громадських послуг приміщень, кількість дітей шкільного та дошкільного віку має бути не менше 200 і 100 осіб, у разі невідповідності хоч одного вищезазначеного показника стандартам розрахунок не проводиться.

Розрахунок можна зробити самостійно з урахуванням показників, затверджені методологією або онлайн калькулятора, доступ до нього є у місцевих рад.

Недоліком є відсутність простого населення до нього. Основні показники суспільного та економічного покращення, що визначають здатність [15]:

1. кількість населення (граничне значення – 3000 осіб, що свідчить про низький рівень і дорівнює 0.3 бали, значення вище за сім тисяч осіб – високий рівень – 1 бал, проміжне значення між двома попередніми 0.6 бала);

2. кількість дітей, які навчаються в навчальних закладах (мінімальне значення 300 осіб, що дорівнює 0.3 балів, щонайбільше понад 500 осіб – 1 бал, проміжне – 0.6 бала);

3. загальна цільна площа території (граничне значення - двісті кв. км., Найвище - більше чотирьохсот кв. км, проміжне від 2-хсот до чотирьохсот кв. км. Кількість балів аналогічна вищевказаним)

За певними показниками сумарна кількість набраних балів вказує на здатність громади, наприклад діапазон від 1.5 до 2.1 на низьку, від 2.2 до 3.8 на середню та 3.9-5 на високу. Всі види можуть працювати, серед двох порівнянних будуть вибирати з величезним числом балів, але і з низьким рівнем можуть працювати, однією умовою є те, що кількість таких громад не

більше десяти% на область. Законом України «Про добровільне об'єднання регіональних громад» передбачено послідовність дій для добровільного об'єднання регіональних громад, яку представлено алгоритмом у Додатку А.

Список дій складається з наступних головних етапів [15]:

- висувається пропозиція щодо реалізації ОТГ, затверджуються порядок проведення обговорення радою громади цієї пропозиції, відбувається нарада, де вирішують подальші функціонування, рішенням ради на сесії приймають дане ініціювання та визначають можливих союзників;
- надсилається лист у сусідські ради, з пропозицією стати однієї ОТГ, при узгодженні сусідські ради проводять подібні функціонування пункту один;
- формується група робочих, котрі займаються у подальшому плануванні проекту рішення, після розробки йде процес розгляду, удосконалення і заяву; передача документів на перевірку, після схвалення та відповідності всім стандартам на сесії приймають це рішення про ОТГ;
- затверджується дата виборів усіх виборних членів соціуму. Отже, процес досить нескладний, але довготривалий, за фактом, зазначені максимальні терміни реалізації заходів ста сімдесяти п'яти днів, але це визначені законодавством, на практиці це все відбувається швидше у разі бажання, недоліком є те, що деякі заходи не мають детальній і можуть затягувати функціонування порад.

5. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ СТЕПАНІВСЬКХ ОТГ)

З метою вирівнювання фіскальних дисбалансів у соціально-економічному розвитку місцевих територій було впроваджено їхнє фінансове вирівнювання податкової спроможності. Ціль бюджетного вирівнювання – осмислено розподілити ресурсну базу метою усунення нерівномірних та неспроможних місцевих органів у реалізації гарантованих служб для людей.

Такий механізм здійснюється вертикально. Наділення будь-якого рівня бюджету відповідними доходами згідно з Бюджетним Кодексом і горизонтально (міжбюджетні трансферти), слід зазначити, що така процедура передбачена для бюджетів ОТГ, областей, а ось для порад, будь-яких ярусів, що не з'єдналися відсутня, це ще одна перевага до об'єднанню. Дотації базова та реверсна протилежні один одному, перша надається державним бюджетом місцевому, інша навпаки з місцевого бюджету для горизонтального вирівнювання території до державного, таким чином вилучені кошти з одного регіону йдуть на вирівнювання податкового потенціалу іншого неспроможного самостійного забезпечити себе, але це все по колу проходить через державний бюджет [17].

Процес вирівнювання зазначений у Бюджетному кодексі у статті 99. визначення необхідності однієї з дотацій розраховується індекс податкової спроможності, що передбачає застосування таких пунктів [18]:

1. % населення в Україні та громад (дані взяті з Держ.служби статистики);
2. Надходження ПДФО в Україні та об'єднаній громаді.

Індекс розраховують по формулі :

$$I_{п} = \frac{ПДФО_{ОТГ}}{N_{ОТГ}} \div \frac{ПДФО_{УКР}}{N_{УКР}}$$

Рис. 5.1.-Розрахунок індексу

де $I_{п}$ – індекс податкоспроможності (обсяг надходження ПДФО на 1 жителя до середнього значення); ПДФО УКР, ПДФООТГ – розмір отриманих ПДФО по Україні та перспективній ОТГ, наприклад розрахунок ведеться для 2020 року, значення беремо за 2018 рік; НУКР, НОТГ – кількість населення по Україні та перспективній ОТГ наприклад розрахунок ведеться для 2020 року, показники беремо на 01.01.2019 року.

Є велика кількість варіантів, як визначити результат діяльності прибутковості фінансових ресурсів , ці данні цікавлять громаду, контролюючі органи та платників податків. На законодавчому рівні такі методики відсутні,

але серед науковців є ті, що пропонують власний механізм розрахунку, 21 наприклад І.М. Камінська, Л.Є. Клець, Л.В. Лисяк, але ми розглянемо детально методичні засади аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів розроблену Л.А. Костирко та Н.Ю. Велентейчик [19].

Дана методологія полягає у розгляді продуктивності бюджету з підтримкою трьох комплексних показників, що мають відповідне значення Перший блок це показники, що визначають збалансованість бюджету, їх значення у загальному комплексі показників – 0.37 [19].

Дані значення показують досить податкових, неподаткових надходжень, трансфертів покриття витрат. 2-й блок – це показники, що визначають фінансову автономність бюджету, значення загальному комплексі – 0.33.

За допомогою розрахунку цих коефіцієнтів можна визначити рівень децентралізації бюджетної системи. 3-й блок – це показники продуктивності бюджету, значення загальному комплексі – 0.3 [19].

Відтак така система показників дає уявлення про результативність бюджетної. політики та збалансованості прибутків із витратами.

6. ОЦІНКА ТА АНАЛІЗ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ СТЕПАНІВСЬКОЇ ОТГ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ СТЕПАНІВСЬКОГО ОТГ)

У Сумській області станом на травень 2020 року 187 рад різних ярусів, сільських, селищних, міських забажали згуртуватись в 38 територіальних громад. Серед них Степанівська селищна об'єднана регіональна громада Сумського району Сумської області, яка сформувалася 29 жовтня 2017 року. До неї склад включено 10 населених пунктів, що входили до 2 рад: Степанівської селищної та Підліснівської сільської [20].

Степанівська сільрада була визначена суспільством, що має високий рівень здатності, вся кількість балів за методикою визначено на рівні 4.3. кількість населення більша за 7000 осіб, а саме на 01.01.2018 – 7.4 тис. осіб, це підтверджує високий рівень. 2-й пункт – це кількість учнів, які навчаються у

навчальних закладах на території на 01.01.2018 – 1155 осіб, за цим показником високий рівень спроможності. Площа знаходиться в критерії низького рівня, тому що становить 129,42 кв. км. Місцеві податки у доходах ОТГ – 42.66%. Індекс оподаткування на 01.01.2018 – 0.968, громада забезпечена своїми доходами [20, 21].

За статистикою на 2020 рік, громади Сумської області базову дотацію отримують у розмірі 90 420.9 тис. грн, а реверсну перерахують у розмірі 124 354.8 тис. грн, що свідчить про те, що велика кількість бюджетів ще повністю не незалежні в плані забезпечення власними джерелами. до виконання повноважень [21].

У станом на початок створення ОТГ доходів надійшло 54 255 345,74 грн, що перевищило затверджений бюджет на 2,15%, з них податкові надходження склали 61,21 % бюджету, найбільше частка це податки на доходи та прибуток 56,55%, місцеві податки 42,66% , рентна плата 0,02%, акцизний податок 0,71%, екологічний податок – 0,06%.

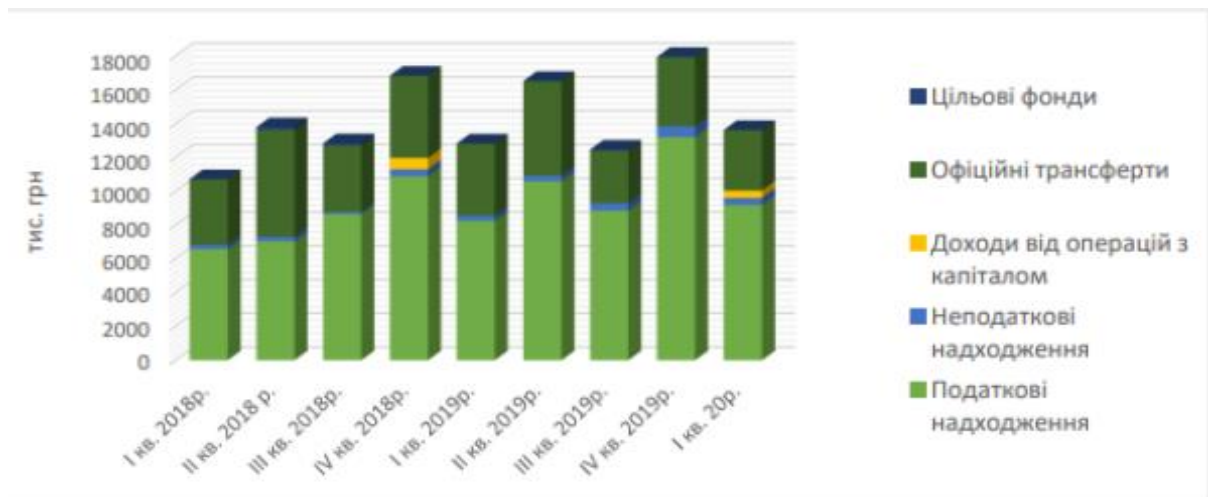

Рис. 6.1 Динаміка доходів Степанівської ОТГ 2018-2020рр.

Питому вагу надходжень ТОВ «Райз Північ», ТОВ «Аротермінал Коштракшин», ТОВ «Хлібодар», ТОВ «АФ «Владана», ТОВ «Ханзе Агрі Україна» [20].

Податкові надходження підвищились на 24% і зараз становлять 40

966 050,84 грн .Значних змін з попереднім показником не відбулося , найбільшу частку так і займають податки на доходи та місцеві.

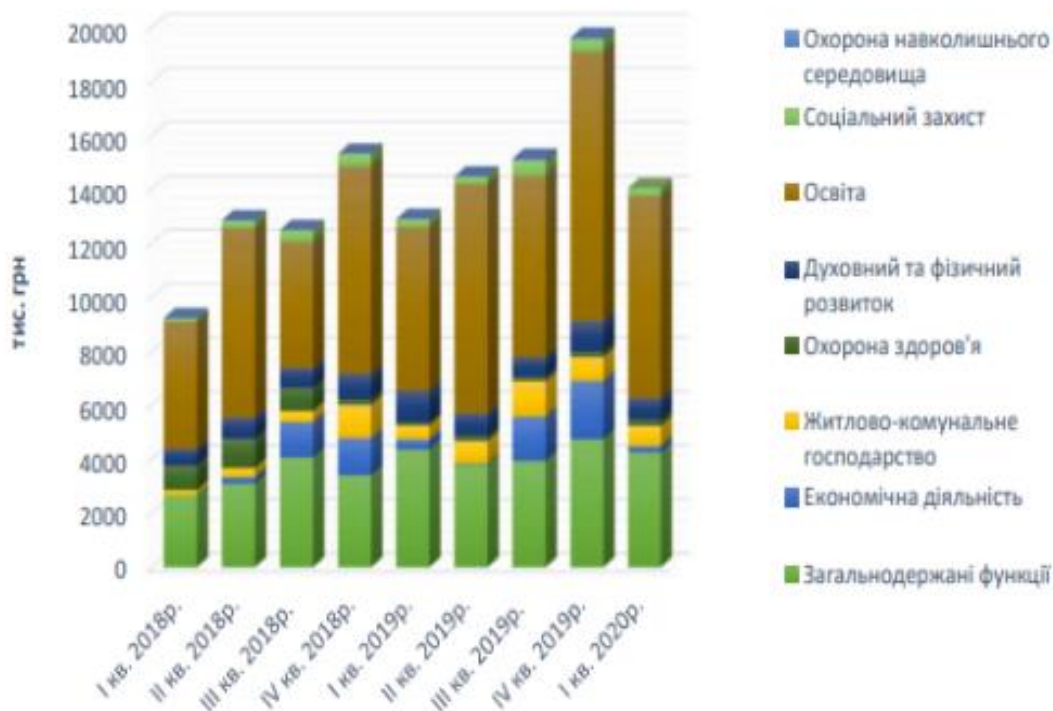

Рис. 6.2. Динаміка доходів за кварталами 2018-2022рр.

Отже, за одержаними підсумками бюджет Степанівської ОТГ наповнений майже абсолютно податковими надходженнями, залежно від державних трансфертів перебуває на найвищому рівні, за нормативом, але орієнтація йде на спад.

Наприклад, у дві тисячі вісімнадцятому році виготовлена проектно-кошторисна документація, авторська, технічна нагляд з розробки Центру надання адміністративних служб (далі ЦНАП), реконструкція водопроводу, ґрунтовний ремонт покрівлі опорної школи, в 2019 проведена реконструкція міні-футбольного поля з Неприродним покриттям, розпочато будівництво дитячого садка, продовжено роботи з капітального ремонту ЦНАПу, збудовано амбулаторію, у дві тисячі двадцятому році в 1-му кварталі профінансовано роботи системи електро та тепло постачання ЦНАПу, тому за

фактом отримана допомога від держави спрямована більше на зарплату, ніж на становлення інфраструктури, у 2020 році освітньої субвенції було витрачено 2125900 грн, а здійснення інвестиційних проектів на 138756 грн.

7. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ

З метою посилення фінансової автономності та за підсумками аналізу бюджету Степанівської ОТГ в обставинах децентралізації фінансових джерел можна порекомендувати наданій громаді таке:

1. бюджет громади майже повністю складається з податкових надходжень, тому необхідно залучити залучення коштів, наприклад, необхідно провести інвентаризацію майна та активів, аудит земельних ділянок, який встановить землі, на яких відсутні правовстановлюючі документи або нецільове використання, або самовільне уподобання;

2. створювати сприятливі умови для бізнесу, щоби підприємства реєструвалися на території ОТГ, таким чином і податок на виручку, і ПДФО залишатиметься на місцях;

3. залучати людей виявлення ініціативи щодо зростання результативності використання коштів, створювати «соціальний бюджет», що матиме цільове призначення, а найкращий план буде втілений у реальність;

4. провести оптимізаційні процеси, наприклад, Степанівська ОТГ має три загальноосвітні заклади, серед яких один є опорним, потужність якого становить сімсот учнів, дві школи знаходяться на відстані 2.5 км. учнів п'ятсот осіб, потрібно перевести учнів до опорної школи, адже утримання двоповерхового закладу, заробітна плата вчителям, нинішні ремонти – це мільйони, які витрачаються додатково, адже оптимізації не уникнути, аналогічна обстановка з клубними закладами, які проводять малу активність та ще й перебувають поруч, А зміст їх занадто дорого. У разі відбудеться звільнення приміщень, які, цілком імовірно, візьмуть у найм;

5. безліч закладів опалюються дровами, справжнє необхідне їх кількість не визначено, у громаді все здійснюється за «попитами», необхідно провести розрахунок витрат дров для опалення та вводити з енергоефективності; шість. посилити контроль над застосуванням коштів на здійснення капітальних ремонтів.

Отже, треба збільшувати прибуткову базу, громада самостійно вирішує кудись. спрямувати кошти, але їх ефективності необхідно провести оптимізацію за запропонованими способами.

ВИСНОВОК

Реорганізація децентралізації почалася у дві тисячі чотирнадцятому році, що вважало у загальному розумінні передачі фінансових джерел та повноважень від вищих органів управління до нижчих, і таким чином у дві тисячі двадцятому році дійшло до того, що сформовано 24 обласні перспективні плани, що передбачають освіту одна тисяча чотириста. п'ятдесят громад.

Найближчим часом буде змінено і кількість районів по Україні, з розрахунку 3-5 на область, для результативного державного управління на території, яким залишать мінімум повноважень. У роботі визначено мету децентралізації, її види щодо розподілу функцій. Процес децентралізації – це рівень нових перспектив, коли люди проживають у селі/селищі самостійно обирають довірену особу, яка зацікавлена у покращенні умов життя на власній території. Місцеві жителі сьогодні є модераторами життя. Вирішити пріоритетну зону вкладення самостійно, адже саме на місцях її краще.

У роботі було розглянуто різні підходи до розуміння децентралізації, але вони зводяться до одного уявленню, що це передача перспектив. Вирізняють різні види децентралізації, такі як фінансова, політична, адміністративна, взаємодоповнюють одне одного. Особливо поширеною є фінансова, яка передбачає розподіл повноважень та коштів, необхідних їх реалізації. Визначено, що законодавча база, яка абсолютно вже зробила заслужений рівень, а в процесі процесу модернізуватиметься та вдосконалюватиметься.

У роботі проаналізовано на якому етапі перебуває децентралізація в Україні та визначено, які галузі найбільше залучилися до процесу. Знайдено, що області у яких найгірший рівень життя більше тяжіють до об'єднання та змін. Аутсайтери є Закарпаття, Донецьк, Київ. Було встановлено, що джерела прибуткової частини регулюється Бюджетним Кодексом. Найбільшу частину, яку займають податкові надходження та трансферти.

Для визначення залежності Степанівської ОТГ від державної допомоги, частки власних надходжень у загальній структурі, здатності власними

доходами покривати витрати було зроблено сукупний розрахунок показників та виявлено таке: залежність від державного бюджету зменшується, відбувається прихід податкових надходжень, громада нездатна самостійно фінансувати всі потреби, показники надходження на витрати на одного мешканця зростають.

За виявленими даними громада має досить стійкий рівень фінансової спроможності, а згодом у разі збільшення інвестиційної привабливості, оптимізації закладів, проведення інвентаризації земель має перспективи самостійно фінансувати всі попити. Отже, проведений нами огляд підтвердив, що реорганізація децентралізації позитивно впливає на місцеві бюджети, стимулює громади до продуктивності надання громадських послуг та прискорює процес економічного зростання. Отримані результати виконання огляду можуть використовуватися апаратом місцевих рад у роботах під час огляду ефективності процесу децентралізації та визначення фінансової стабільності громад. Запропоновані рекомендації щодо збільшення прибутків та оптимізації витрат можуть застосовуватись для аналізованої та інших регіональних громад в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Definition of decentralization, TheFreeDictionary.com
<https://www.thefreedictionary.com/decentralization>
2. Гнидюк І. В. Децентралізація в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку / І. В. Гнидюк, Ю. І. Гороховська. // "Молодий вчений". – 2015. – №5. – С. 108–111.
3. Бориславська О. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е., та ін. // Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. – К. : ТОВ «Софія». – 2012. – 128 с.
4. Офіційний сайт ініціативи "Децентралізація" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://decentralization.gov.ua>
5. Бондарук Т. Теоретичні аспекти бюджетної децентралізації в контексті реформ державного управління в Україні / Т. Бондарук, О. Вінницька, М. Дубина. // Світ фінансів. – 2018. – №2. – С. 7–19.
6. Європейська хартія місцевого самоврядування. м. Страсбург, 15 жовтня 1985 року Офіційний переклад [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036
7. Закон України "Про добровільне об'єднання територіальних громад" [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
8. Dudley W. Ukraine's Decentralization Reform / William Dudley. – Berlin: German Institute for International and Security Affairs, 2019. – 34 с. – (Working Paper Research Division Eastern Europe and Eurasia).
9. Казюк Я. Джерела доходів місцевих бюджетів [Електронний ресурс] / Я. Казюк, В. Венцел, І. Герасимчук // Центральний офіс реформ при Мінрегіоні. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/369/2019.pdf>.
10. Казюк Я. Фінансова спроможність бюджетів перспективних об'єднаних територіальних громад. Порядок розрахунку [Електронний ресурс]

/ Я.Казюк, С. Демиденко, В. Венцел, І. Герасимчук // Центральний офіс реформ при Мінрегіоні – Режим доступу до ресурсу: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/290/finance.pdf>.

11.Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 січня 2020 [Електронний ресурс] // Міністерство 34 розвитку громад та територій України. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/526/10.01.2020.pdf>.

12.Довідка щодо стану виконання місцевих бюджетів Виконання доходів місцевих бюджетів за січень-грудень 2019 року [Електронний ресурс] // Міністерство фінансів України. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://mof.gov.ua/storage/files/Довідка_викон_МБ_2019_рік_оновл.pdf.

13."Про затвердження методики формування спроможних територіальних громад" [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://buhgalter.com.ua/zakonodavstvo/mistseve-samovryaduvannya/metodikaformuvannya-spromozhnih-teritorialnih-gromad/>.

14.Методичні рекомендації щодо оцінки рівня спроможності територіальних громад – Київ, 2019. – (МІНІСТЕРСТВО РОЗВИТКУ ГРОМАД ТА ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ).

15.Добровільне об'єднання та приєднання територіальних громад методичні рекомендації та зразки документів [Електронний ресурс] // Центральний офіс реформ при Мінрегіоні. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/167/05.07.pdf>.

16.Практичний посібник з питань формування спроможних територіальних громад [Електронний ресурс] // Асоціація міст України – Режим доступу до ресурсу: http://www.zhydachiv-rda.gov.ua/file/image/051/posibnik_gromadi_1.pdf

17..Русін, В. Нові можливості вирішення проблем територіальних громад за допомогою міжбюджетних трансфертів [Текст] Віктор Русін // Світ фінансів. - 2015. - Вип. 3. - С. 82-93.

18.Бюджетний кодекс України Стаття 99. Горизонтальне вирівнювання

податкоспроможності бюджетів міст обласного значення, бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних бюджетів Докладніше: https://kodeksy.com.ua/byudzhetnij_kodeks_ukraini/statja-99.htm [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://kodeksy.com.ua/byudzhetnij_kodeks_ukraini/statja-99.htm.

19.Костирко Л. А. Методичні засади комплексного аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів / Л. А. Костирко, Н. Ю. Велентейчик. // Фінансовий простір. – 2016. – С. 83–90

20.Клименко А. В. Пояснювальна записка до рішення двадцять шостої сесії 7 скликання Степанівської селищної ради від 21 грудня 2019 року "Про бюджет 35 Степанівської селищної об'єднаної територіальної громади на 2020 рік" / А. В. Клименко. – 2019.

21.Державний веб-портал бюджету для громадян Open Budget [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://openbudget.gov.ua/>.

22.Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://ukrstat.gov.ua/>.

23.Державна казначейська служба України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.treasury.gov.ua/ua>